

Örkény Antal – Székelyi Mária

Honosítás és aktív állampolgárság a harmadik országbeli bevándorlók körében

Bevezető

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a Magyarországon átmenetileg vagy tartósan élő harmadik országból érkezett bevándorlók mennyire tekintik fontosnak a magyar állampolgárság megszerzését, valamint hogy a honosítás iránti igény mögött milyen szándékok, migrációs stratégiák, attitűdök és érzületek érhetők tetten. A magyarországi helyzet és az időbeli változások értékelését megkönnyítendő arra törekszünk, hogy mindezt – lehetőségeink szerint – nemzetközi összehasonlításban is szemléltessük.

Az állampolgárrá válás a bevándorló számára megkülönböztetett kérdés. Ebben az aktusban – amely az állampolgári eskü letételében és az állampolgárságot igazoló papírok és az állampolgárhoz járó útlevel átvételében nyilvánul meg – szimbolikusan is kifejeződik, hogy a bevándorló teljes jogú és egyenlő tagja lesz annak a közösségnek, amelyben a jövőben élni kíván.

Az állampolgári státus az államhoz való viszony tekintetében különbséget tesz a közösség tagjai és a közösségen kívül állók között. Ez a különbségtevés egyaránt szól befelé, a közösség tagjai felé, és kifelé, egyrészt a többi szuverén állam felé, másrészt mindazok felé, akik nem tagjai az adott közösségnek. Teszi ezt az állam azért, hogy lehatárolja a szuverén állam politikai felelősségét és gondoskodását, hogy védje önmagát más államokkal és az idegenekkel szemben. Az állampolgári státus ennyiben egyszerre kifejeződése a politikai jogegyenlőség elvén nyugvó jogmegosztásnak és a diszkriminációnak, amely az ország lakói és a bevándorlók közötti különbségtevésben nyilvánul meg.

Az állampolgárság mint formális jogi státus kapcsolatot teremt a politikai közösség „régii” és „új” tagjai között, és értelemszerűen egyfajta korlátozást is jelent mindazok számára, akik formális és jogi értelemben nem tagjai a politikai közösségnek. Tehát ha egy bevándorló megszerzi az állampolgárságot, ezzel elhárulnak az akadályok a befogadó társadalomba való teljes beilleszkedés, a politikai részvétel elől,

és a bevándorló egyben részesévé válhat annak az identitásközösségnek, ami egyfajta lelki kötőanyaga a társadalmi kohézióknak.

Az állampolgárság és a bevándorló viszonyára vonatkozó elemzések általában a formális, jogi és adminisztratív keretek vizsgálatára helyezik a hangsúlyt, mégpedig annak a politikai közösségnek az optikájából, amelynek határait és tagsági viszonyait szabályozza az állampolgári státus. Ebből a nézőpontból az a legfontosabb kérdés, hogy valójában mit jelent az állampolgári státus, mi a jogi és politikai tartalma, milyen következményei vannak az állampolgárság megszerzésének, mit jelent a kettős vagy transznacionális állampolgárság, hogyan lehet megszerezni az állampolgárságot, mik a nehézségei és mennyire diszkriminatív az eljárás, mi történik az állampolgárságot kérők korábbi állampolgári státusával, egyáltalán korlátozható-e az állampolgárság, megfosztható-e valaki az állampolgárságtól, illetve lehet-e egyszerre többfajta állampolgárságról beszélni (Kovács – Tóth 2010).

Magyarországon a 2010-es kettős állampolgárságra vonatkozó törvény hatályba lépése óta az ideérkező bevándorlók között óriási különbség van a tekintetben, hogy határon túli magyaroként vagy más etnikai csoport tagjaként érkezi-e valaki az országba. Mint Tóth Judit (2011) tanulmányában kifejti: *„A nemzetfelfogás és az identitás-politika a rendszerváltás óta ellentmondásos Magyarországon, és esély sincs társadalmi, politikai konszenzusra ezen a téren. Éppen az állampolgárság mibenlétét illetően oszlanak meg a vélemények, attól függően, hogy az a köztársaság lakosainak egyenlőségi elvű politikai közösségén, részvételén alapszik-e, avagy a nemzethez tartozáson, amely a nyelv és a közös múlt (szenvetés és dicsőség) természetes létezési formája a nemzeti elrendelés révén, amely nem veszi figyelembe az államhatárokat. Az előbbi esetben a területi elv, a közösségbe befogadás és a politikai aktivitás a követelmény a honosításnál, az utóbbinál a beleszületés, a vérség és a nemzethez tartozás. Ezek kombinációjából újszerű közjogi megoldások jöttek létre, amelyek nem mindig állták ki a jogállamiságra és az emberi jogokra hivatkozó kritikákat (pl. a Velencei Bizottság és az EU által felvetett módosítások a kedvezménytörvényt illetően). Ilyen újdonság volt a határon túli magyarok vizionált nemzetpolgársága, a kettős állampolgárság népszavazási úton bevezethetősége. Szintén ebből a feszültségből keresett kiútnak minősül az egész diaszpórapolitika és annak jogi, igazgatási rendszere, amely döntően a Kárpát-medencében élő magyarokkal tördök, míg a többi, főként magyar emigrációs közösséget és a gazdagnak vélt Nyugaton élőket már az osztrák határtól kifelé mellőzi.”*

Egy másik lehetséges alternatív vizsgálati szempont lehet az, hogy az állampolgári státus optikájából hogyan definiáljuk azoknak a helyzetét, akik átmenetileg vagy tartósan a közösség tagjainak számítanak, de nem rendelkeznek ezzel a jogi státussal. Mennyire változtatja meg a bevándorló státusát az állampolgárság megszerzése, és mekkora szakadék választja el egymástól a kétfajta státust? Annak a bevándorlónak az optikájából viszont, aki éppen csak megérkezik egy országba, és nekiáll megteremtenei életének új feltételeit, a kérdés másképpen vetődik fel. Számára az állampol-

gárság megszerzése csupán egy opció, bár következményeit tekintve jelentős mértékben kihat a későbbi életére. A migráns helyzetének fontos jellemzője a kettősség és az átmenetiség, amelyben az állampolgárság megszerzése egy lehetséges, de nem szükségszerű cél. Döntését számos szempont és tényező befolyásolja egyszerre, például a migráció háttere és előtörténete, az anyaország sajátosságai, a migráns gazdasági, személyes (családi) és szociális-kulturális jellemzői, a bevándorló rövid és hosszú távú migrációs stratégiája, anyagi helyzete, kulturális tőkéje és nyelvtudása, kapcsolathálójá, elégedettsége és esetleges frusztrációja, egyáltalán mindaz, amit a bevándorló a befogadó országról gondol és tapasztal. De a döntésre külső tényezők is hatnak, például a befogadó ország állampolgársággal kapcsolatos jogi, politikai és adminisztratív megkövetései és elvárásai, az eljárások segítő vagy nehezítő jellege, továbbá a befogadó társadalom közhangulata és a migránsok iránti attitűdjei (Melegh 2011).

Az egyes államok eltérő jogi környezetet teremtenek az állampolgárság megszerzésére. A különböző jogi megközelítések a nemzetfogalom különbségeivel magyarázhatók. Amennyiben a nemzet vérségi-etnikai alapon szerveződik, az állampolgárság megszerzése megkönnyíthető azok számára, akik beleszülettek az etnikai közösségbe. A többiek számára azonban az állampolgárság csak nyelvtanulás, kulturális hasonulás, megfelelő egzisztenciális paraméterek felmutatás után lehetséges. Azokban az országokban, ahol a nemzetet a polgárok egyenjogú politikai közösségének tekintik, a bevándorlónak csak jogi feltételeket kell teljesíteni és csak egy hosszabb folyamat után kell integrálnia politikailag és kulturálisan (Tóth 2011).

Elemzésünk három, egymást követő és koncepcióját tekintve hasonló vizsgálaton alapszik. Az első kutatás 2008-ban zajlott egy európai uniós pályázat keretében. A *LOCALMULTIDEM* kutatás célja az volt, hogy Európa különböző nagyvárosaiban hasonlítsa össze számos bevándorló csoport politikai, társadalmi és kulturális integrációját, illetve a befogadó társadalom attitűdjeit a bevándorlók iránt.¹ A második kutatás az Európai Integrációs Alap által támogatott pályázat keretében valósult meg 2009-ben. A kutatás célja az volt, hogy minél átfogóbb képet kapjunk a Magyarországon élő, harmadik országból származó migránsok összetételéről, szocio-demográfiai sajátosságairól és a befogadó országba történő integrációjukat meghatározó tényezőkről, valamint a gazdasági, politikai és kulturális életben játszott szerepükről. A kutatásban szereplő migráns csoportok kiválasztásában a fő szempontunk az volt, hogy a Magyarországon élő bevándorlók minél szélesebb spektrumáról kaphassunk képet. Ennek megfelelően hat bevándorló csoport egyenként mintegy 200 fős min-

¹ Az adatfelvételre ebben a kutatásban 2008 tavaszán került sor. A magyarországi kutatás egy 600 fős budapesti és három migráns csoportra reprezentatív mintán zajlott. Az első migráns minta a határon túli magyarokat tartalmazta, nagysága 290 fő. A kínai migráns minta 249, a muszlim minta 286 főből állt.

táját kerestük meg kérdőívünkkel.² Az *Immigrant Citizens Survey* elnevezésű, 2012-es nemzetközi kutatásban hét ország vett részt. A kutatás célja az volt, hogy az egyes országok megjelenítsék mindazokat a harmadik országból érkezett bevándorlókat, akik már állampolgárként, honosításra váróként vagy ideiglenesen tartózkodnak az adott ország összesen tizenöt nagyvárosában. A kutatás fontos kérdése volt, hogy milyenek az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos attitűdök és mik a befogadó ország civil társadalmában való részvétel jellemzői.

A három kutatás adatainak párhuzamos elemzése több lehetőséget is felkínál a kutató számára. Egyrészt ritka lehetőség a szociológus számára, hogy három közeli időpontból származó adatokat hasonlítson össze. Másrészt, mivel a 2008-as és a 2012-es vizsgálat több országban zajlott, lehetőség kínálkozik a magyar eredmények összehasonlítására más országból szerzett adatokkal. Tanulmányunkban mindkét lehetőséggel élni fogunk.

A kutatásainkban szereplő magyarországi migráns csoportok létszámát mutatja a következő táblázat.

1. táblázat: A bevándorló minta összetétele

	2008 Localmultidem	2009 Bevándorlók Magyar- országon	2012 ICS kutatás
1 határon túli magyar	290	211	437
2 ukrán	-	206	77
3 kínai	249	200	158
4 vietnami	-	200	91
5 török	87	223	33
6 arab	199	204	58
7 szerb	-	-	82
0 egyéb, harmadik orszá- ból érkező ³	-	-	265
összesen	825	1244	1201

² A minták kialakítása hólabda módszerrel történt, és szigorúan ügyeltünk arra, hogy a sok kezdőpont kiválasztásával – amelyben a bevándorlókkal kapcsolatos statisztikák nyújtottak segítséget – elkerüljük a zárt láncokat, azaz biztosítsuk az egyes mintaszegmensek reprezentativitását. Az adatok feldolgozása során a rendelkezésre álló statisztikai adatok segítségével a minta súlyozására is sor került. A határon túli magyarok, az ukrán, az arab és a török minta esetében életkorra és nemre, a kínai és vietnami minták esetében korra, nemre és foglalkozásra súlyoztunk, és ezzel biztosítottuk, hogy a minták szerkezete azonos legyen a bevándorlási statisztikákból reprodukálható összetétellel. A nem magyar anyanyelvű migránsokat saját anyanyelvükön készült kérdőívvel, az adott nyelvet jól beszélő kérdezőbiztos segítségével kérdeztük le. A kérdezésre 2009 nyarán került sor.

³ Ez a 265 bevándorló 25 országból érkezett: a legnépesebb csoport az Egyesült Államokból 34, Mongóliából 29, Japánból 28, Iránból 25 fő.

A táblázat adatainak értelmezéséhez mindenképpen tudnunk kell, hogy a 2008-as és a 2012-es nemzetközi kutatás olyan migránsokat reprezentál, akik harmadik országból érkeztek, és vagy már megszerezték a magyar állampolgárságot, vagy egyéb tartózkodási vagy letelepedési jogcímen tartózkodtak Magyarországon. A 2009-es kutatás azonban csak olyan bevándorlókra terjedt ki, akik harmadik országból érkeztek, de még nem szereztek magyar állampolgárságot. A 2008-as és 2009-es kutatás arra törekedett, hogy csupán néhány, számosságában jelentős migráns csoportról szerezzen információkat,⁴ a 2012-es adatfelvétel viszont a Magyarországon bármilyen jogcímen tartózkodó és több, mint harminc harmadik országból érkező bevándorlót jelenít meg. Mindezt figyelembe véve a 2009-es és a 2012-es kutatásra bizvást tekinthetünk úgy, mint a magyarországi bevándorlók összességét megjelenítő vizsgálatra, a 2008-as kutatás pedig inkább arra alkalmas, hogy az egyes migráns csoportok esetében időbeli összehasonlításokat tehessünk.

Ki akar magyar állampolgár lenni?

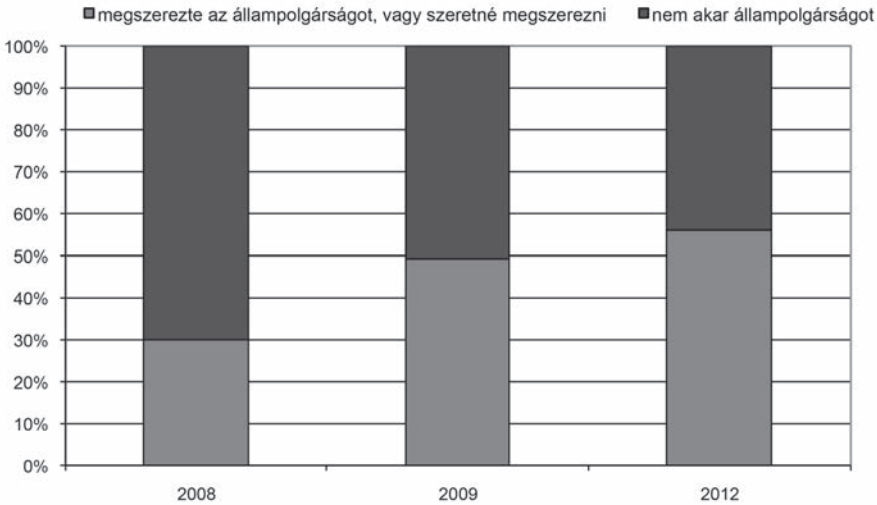
Első lépésben érdemes megnéznünk, hogyan vélekednek a megkérdezettek a honosítás lehetőségéről, és mekkora azoknak az aránya, akik már éltek vagy élni kívánnak ezzel a lehetőséggel. Mivel a kérdés mindhárom vizsgálatunkban – jóllehet nem teljesen azonos formában – szerepelt, érdemes összevetnünk az eredményeket. A 2012-es kutatás igyekezett az állampolgárság megszerzésének folyamatát a maga bonyolultságában megragadni. Sikerült információt szerezni arról, hogy a honosítási kérelem első beadásától mennyi idő telt el a kérdezés pillanatáig, és hogy a kérelem elfogadásra vagy elutasításra került-e már, vagy a kérelem még folyamatban van-e. Azok körében, akik nyújtottak be kérelmet, azt is megtudhattuk, hogy ha még nem nyerték el az állampolgárságot, szeretnék-e azt megszerezni. Nem derül ki azonban az, hogy az állampolgárságot már megszerzett bevándorlók esetében milyen hosszú volt a procedúra.

2008 és 2012 között egyre nő azoknak az aránya, akik Magyarországot vándorlásuk végállomásának tekintik, hiszen vagy megszerezték már a magyar állampolgárságot, vagy komolyan fontolgatják a honosítási eljárás elindítását.⁵ 2008-ban csak minden harmadik, 2012-ben már minden második bevándorló meg akarta szerezni a magyar állampolgárságot. Magyarország tehát egyre vonzóbb terepnek számít, akár a végső letelepedés szempontjából is.

⁴ A 2009-es kutatás hat migráns csoportja tette ki a Magyarországon élő bevándorlók 80 százalékát.

⁵ Mivel a 2009-es vizsgálatban csak olyan migránsok szerepeltek, akik még nem szereztek állampolgárságot, a másik két kutatásban viszont a magyar állampolgárságú bevándorlók is, a honosítással kapcsolatos kérdésben azonos kategóriába soroltuk azokat, akik már megszerezték a magyar állampolgárságot és azokat, akiknek szándékában áll megszerezni.

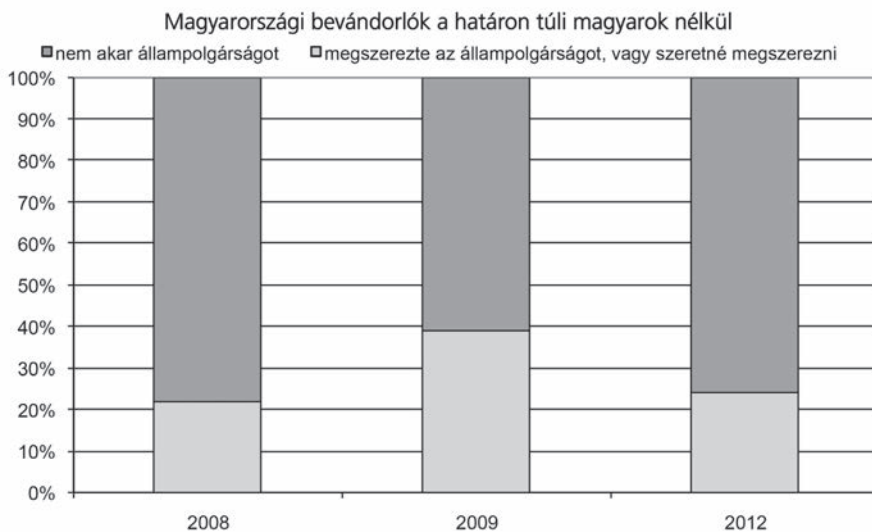
1. ábra: A migránsok honosítása és az ezzel kapcsolatos szándékok Magyarországon három időpontban, százalék⁶

A magyar állampolgárság megszerzése iránt megnyilvánuló egyre fokozódó igény azonban a határon túli magyaroknak köszönhető. Ezt bizonyítja a 2. ábránk, amelyen a határon túli magyarok nélkül tüntettük fel a Magyarországon élő migránsokat. A nem magyar etnikumhoz tartozó migránsok között 2008-hoz képest 2009-ben nőtt az állampolgárságért folyamodók aránya, szinte ugyanolyan mértékben, mintha a határon túli magyarokat is számításba vesszük (lásd 1. ábra), 2012-re azonban megváltozik a helyzet. A nem magyar etnikumú bevándorlók sokkal kevésbé motiváltak a honosításra, mint 2009-ben voltak.

⁶ A 2009-es adatfile-t átsúlyoztuk úgy, hogy az egyes etnikai csoportok aránya megegyezzen a 2012-es felvételben tapasztaltakkal. Ily módon minkét évben történt felvétel alkalmas a teljes magyar migráns népesség jellemzésére.

2. ábra: A migránsok honosítása és az ezzel kapcsolatos szándékok Magyarországon három időpontban, százalék (a határon túli magyar bevándorlók nélkül)⁷

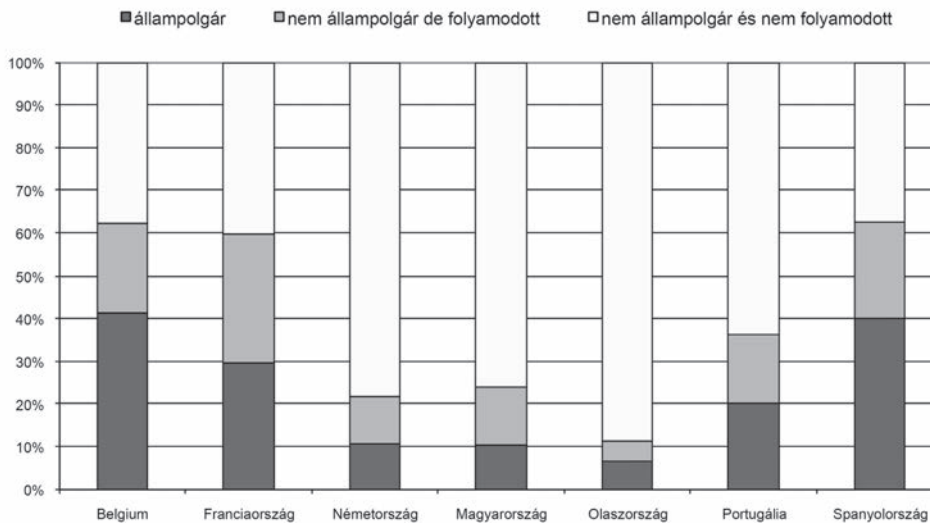

2012-ben csak az ukrainai (kárpataljai), a szerbiai (vajdasági) és – elhanyagolható számban – a horvátországi magyarok törekedtek nagy számban a magyar állampolgárság megszerzésére és ezzel olyan útlevelel birtoklására, amely szabad mozgást biztosít az Unió országaiban. A 2010-es kedvezményes honosításról szóló törvény elfogadása a magyar országgyűlésben leegyszerűsítette az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos eljárást, lerövidítette az ehhez szükséges időt, ennek köszönhetően megnőtt a honosítottak aránya a határon túli magyarok csoportján belül. Ugyanakkor feltételezhető, hogy a kedvezményes honosítás magyar jogszabályainak köszönhetően azok a határon túli magyarok, akik nagyon is vágytak a magyar állampolgárságra, de ennek megszerzéséhez Magyarországra kellett volna települniük, nem fogják megvalósítani eredeti céljukat, hiszen úgy is állampolgárrá válhattak, hogy nem kellett elhagyniuk a szülőföldjüket. Mindent összevéve azt valószínűsítjük, hogy az állampolgárságért folyamodó nem magyar etnikumú bevándorlók aránya tovább csökkenhet a jövőben, hacsak nem válunk vonzóbb célországgá, és a bevándorlási és honosítási jogszabályok nem változnak meg úgy, hogy megkönnyítsék a magyar állampolgárság megszerzését a nem magyar etnikumú külföldi állampolgárok számára is.

⁷ A 2009-es adatfile-t átsúlyoztuk úgy, hogy az egyes etnikai csoportok aránya megegyezzen a 2012-es felvételen tapasztaltakkal. Ily módon minkét évben történt felvétel alkalmas a teljes magyar migráns népesség jellemzésére.

Amikor Magyarországot el akarjuk helyezni egy nemzetközi térben azt vizsgálva, hogy mennyire jelentünk vonzerőt a különféle bevándorló csoportok számára, meg kell fontolnunk, hogy a határon túli magyarokat is számításba vegyük-e, vagy csak a nem magyar etnikumú bevándorlókkal számoljunk. Az első választás mellett szól, hogy mindenkit, aki másik országban született, és új hazájában állampolgárságot akar, úgy kell tekinteni mint honosított vagy honosításra váró bevándorlót. A másik választás mellett az szól, hogy azokban az országokban, amelyekkel Magyarországot össze akarjuk hasonítani, nincsenek olyan bevándorló csoportok, amelyek tömegesen az adott ország politikai határain kívül élnek, ám etnikai származásukat tekintve az adott nemzeti közösséghez tartoznak. Végül úgy döntöttünk, hogy a 3. ábrán mindkét szempont szerint feltüntetjük Magyarországot.

3. ábra: A honosítottok és az állampolgárságért folyamodók aránya a migránsok körében 2012-ben, hét országban, százalék (Magyarországon a határon túli magyarok nélkül)

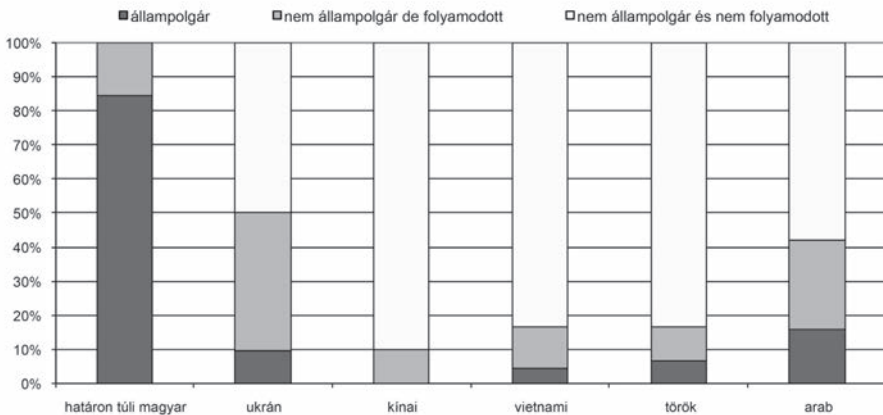

Szemmel látható, hogy Magyarország Olaszországgal és Németországgal együtt olyan csoportot képvisel, ahol a honosított vagy honosításra vágyó migránsok aránya rendkívül alacsony. E tekintetben Belgium, Spanyolország és Franciaország jelenti a másik végpontot, ahol a honosított vagy állampolgárságért folyamodó bevándorlók aránya közel kétharmados. Ha azonban a határon túli magyarokat is figyelembe vesszük, Magyarország átkerül abba az országcsoportba, ahol a bevándorlás a végleges letelepedés szándékával történik.

A honosítási szándék motívumai

Az, hogy egy bevándorló az adott országban kíván-e állampolgárságot szerezni, attól is függ, hogy az adott országban való végleges letelepedéshez mekkora kulturális távolságot kell áthidalni, hogy az állampolgárság miféle bürokratikus nehézségekkel jár, illetve, hogy az adott ország társadalma ellenségesen vagy inkább barátságosan fordul a bevándorlók felé. Így tehát az a tény, hogy például Németországban kevés a honosított és a honosításért folyamodó bevándorló, nem feltétlenül azt jelenti, hogy az ország nem kínál vonzó lehetőségeket a migránsok számára. Ez mutathatja azt is, hogy az állampolgárság megszerzése nagyon sok nehézséggel jár. Nem lehetünk abban sem biztosak, hogy például Spanyolország, ahol az állampolgárság megszerzése viszonylag egyszerű (Huddleston et al. 2011), a boldogulás esélyei szempontjából egyfajta bevándorló-paradicsomnak számítana. A honosítás mögöttes motívumairól a későbbiekben részletesen is szólunk. Mielőtt azonban erre sort kerítenénk, megvizsgáljuk, hogy a Magyarországra érkező bevándorlók különböző csoportjai hogyan viszonyulnak az állampolgárság megszerzéséhez.

4. ábra: A migránsok honosítása és az ezzel kapcsolatos szándékok Magyarországon hat migráns csoport szerint, 2012-ben, százalék

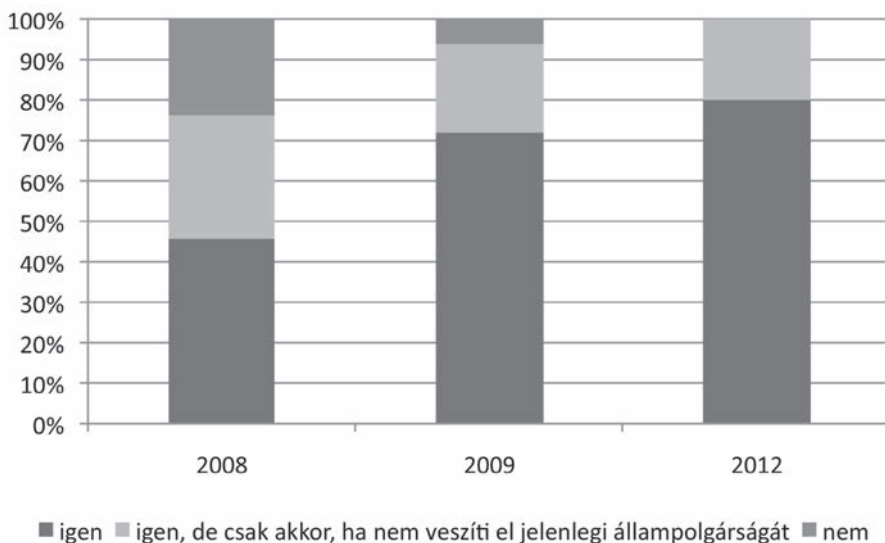
A honosítás nagyon különböző mértékben érinti a pillanatnyilag nálunk élő bevándorlókat. A kínaiakat foglalkoztatja a legkevésbé a gondolat, hogy magyar állampolgárként „örökre” elkötelezzék magukat Magyarország mellett. Ugyancsak alacsony az állampolgárságot szerzett, illetve a honosítási kérelem benyújtásával jellemezhető török és vietnami migránsok aránya. A 2009-es kutatásból tudjuk, hogy e távoli országból érkező bevándorlók többsége gazdasági okokból hagyta el szülőhazáját. Ha újra

dönthetnének, újra a migráns sorsot választanák, de semmiképpen nem óhajtának magyar állampolgárokká válni, hiszen továbbállnának, ha egy másik ország jobb lehetőséget kínálna. Nem beszélnek és nem is akarnak megtanulni magyarul, és a gyerekeiket főképp nemzetközi iskolákba járatják. A kapcsolati hálójuk rendkívül gazdag, sok-sok baráttal rendelkeznek, de sem a magyarok sem a többi migráns csoport iránt nem érznek különösebb bizalmat, igaz nem is ellenségesek velük szemben. Bár nem mutatnak különösebb érdeklődést az anyaország ügyei iránt, rendkívül intenzív kapcsolat fűzi őket az otthon maradtakhoz. Ezek a kapcsolatok az „üzlet” bonyolítását segítik elő. A migrációjuk sikeres, hiszen magasabb életszínvonalat értek el Magyarországon, mint otthon, de amikor az életszínvonalukat megítélik, elsősorban az európai emberekhez viszonyítják magukat. Nagyfokú bizalommal fordulnak az Európai Unió intézményei felé, és szívesen költöznének akár szülőhazájuktól még távolabb lévő országokba is. Az ő számukra Magyarország addig jelent (ideiglenes) tartózkodási helyet, amíg gazdaságilag kifizetődő itt élni.

Az arab migránsok között – elsősorban amiatt, hogy Magyarországra érkezésük már a szocializmus éveiben elkezdődött és a rendszerváltás után is folytatódott – valamivel magasabb a honosítottak és a honosításért folyamodók aránya. Ugyancsak a 2009-es vizsgálatból tudjuk, hogy a Magyarországon élő arab közösség rendkívül heterogén, és nemcsak abban az értelemben, hogy nagyon sokféle országból érkeztek, hanem migrációs stratégiájukat illetően is (Örkény – Székelyi 2010). A tartós letelepedési szándék mögött a hosszú itt tartózkodásnak köszönhető beilleszkedés és anyagi biztonság áll. Az állampolgárságtól elzárkózókat pedig a kínaiakhoz, a vietnamiakhoz és a törökökhöz hasonló gazdasági megfontolások motiválják. Az Ukrajnából érkező ukrán nemzetiségűek között kifejezetten magas azoknak az aránya, akik szeretnének magyar állampolgárságot szerezni. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy szívesen meg is telepednének Magyarországon. Az esetek többségében a magyar állampolgársággal járó magyar útlevel megszerzése a cél, amely lehetőséget biztosít számukra az Európai Unió országaiban való szabad mozgásra.

Egészen speciális képet mutatnak a határon túli magyarok. A megértéshez érdemes megvizsgálnunk, hogyan alakult körükben a honosítási szándék, 2008-ban, 2009-ben, illetve 2012-ben.

5. ábra: A határon túli magyarok honosítása és az ezzel kapcsolatos szándékok Magyarországon három időpontban, százalék

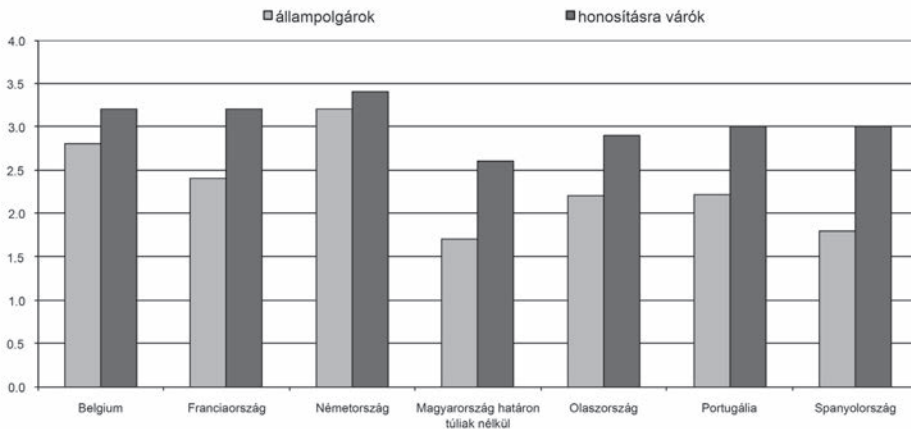

Jól látható az 5. ábrán, hogy 2012-re a határon túli magyarok mindegyike megszerezte, vagy szeretné megszerezni a magyar állampolgárságot. Mint az előző részekben utaltunk rá, a kettős állampolgárság 2010-es bevezetésével a magyar állampolgárság megszerzése szinte akadálytalanná vált, és a szabad mozgást jelentő magyar útlevél rendkívül nagy vonzerő. Fontos megjegyeznünk, hogy a kutatás csak a Magyarországon élő és harmadik országból érkező magyarokra terjedt ki, tehát az ő esetükben a magyar állampolgárság megszerzése nem csupán szimbolikus értékű aktus. Azt azonban a 2012-es vizsgálat⁸ nem derítette ki, hogy a honosított vagy honosításra váró migránsok a Magyarországon való végleges letelepedést tekintik-e életcéljuknak, vagy a magyar útlevél birtokában a szabad mozgás lehetőségét szeretnék biztosítani maguknak Európában. Valamelyest segíthet a távolabbi célok megismerésében a 2009-es kutatás, amelyből azt láthatjuk, hogy az állampolgárságért folyamodó vagy már állampolgárságot szerzett harmadik országból származó magyar migránsok közel egynegyede tovább akar menni Magyarországról. További egyötödük gondolja úgy, hogy felmerülhet, hogy másik országba költözzön, ha ezzel javítana az életkörülményein.

⁸ A kutatás kérdőívében azt a válaszlehetőséget, hogy nem akar Magyarországon véglegesen letelepedni, csak azoknak a bevándorlóknak kínálták fel, akik úgy nyilatkoztak, hogy nem akarnak honosításért folyamodni. Mivel a határon túli magyarok már mind megszerezték vagy szeretnék megszerezni a magyar állampolgárságot, az ő esetükben nincs információ arról, hogy mik a jövőbeli terveik.

Térjünk most vissza a 3. ábra elemzése során felmerült problémára, nevezetesen, hogy a különböző országokban a különböző honosítási szándékok mögött milyen bevándorló motivációk állnak. A kérdőívben minden válaszadónak lehetősége volt arra, hogy az állampolgársággal már rendelkezők, illetve a honosításra várók négy szempontból mérleget adják az állampolgárság megszerzésének előnyeire. Elmondhatták, hogy a munkavállalás és a tanulás, illetve a befogadó ország társadalmába való beilleszkedés és az otthonosságérzet szempontjából jár-e előnnyel az állampolgárság megszerzése. A 6. ábra azt szemlélteti, hogy a felkínált négy lehetőség közül átlagosan hányról gondolták az egyes országokban, hogy az állampolgárság az adott szempontokból előnyös lehet számukra.

6. ábra: Az állampolgárság előnyeinek észlelése az állampolgársággal már rendelkezők és a honosításra várók körében, országonként⁹ 2012-ben, 0-4 fokú skálaátlag

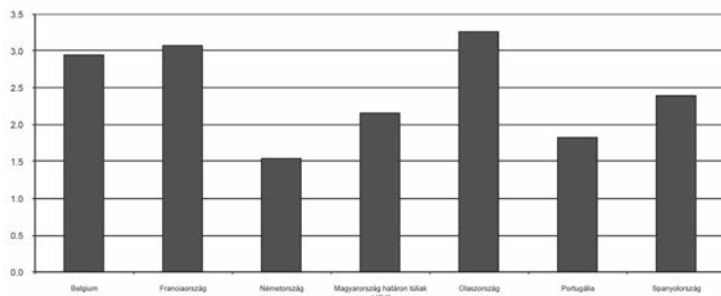
Nemzetközi összehasonlításban Magyarország nem „álmország”. Azok a bevándorlók, akik elnyerték a magyar állampolgárságot, sokat csalódtak. Az állampolgárság elnyerése szinte semmit sem javított a helyzetükön. Valamivel több pozitívumról számoltak be a spanyolországi bevándorlók, de még ők is azon a térfélen helyezkednek el, ahol nem érzik az előnyeiket az állampolgárság megszerzésének. Az ellentétes oldalon a Belgiumba és Németországba érkező bevándorlók találhatók. Az állampolgárság megszerzése radikálisan javította lehetőségeiket és közérzetüket.

⁹ A magyar kérdőívben azoktól a határon túli magyaroktól, akik még várnak a honosítási kérelmük elbírálására (69 fő) sajnos nem kérdezték, hogy az állampolgárság megszerzése milyen előnyökkel járna. Így a 6. ábrán Magyarországot a határon túli magyarok nélkül kell szerepeltetni.

Jóval kisebbek a különbségek¹⁰ az egyes országok között, ha azt vizsgáljuk, hogy az állampolgárságot felvenni szándékozók mit várnak ettől az aktustól. A várakozások tekintetében is a Magyarországon élő migránsok a legvisszafogottabbak, és a németországi, a franciaországi és a belgiumi bevándorlók a legoptimistábbak. Németországban és Belgiumban az állampolgárság megszerzéséből származó előnyöket reálisan mérik fel a bevándorlók, Magyarországon és Spanyolországban viszont a várakozások jóval meghaladják azt a szintet, amit az állampolgárságot megszerzett migránsok tapasztalatai indokolnának.

Logikusnak tűnik az a feltevés, hogy minél hosszabb ideig tart egy országban az állampolgárság megszerzésének bürokratikus folyamata, annál inkább nő a bevándorlókban a feszültség, és ezt redukálendő, a bevándorlók annál kevesebb előnyt remélnének a honosítástól. A 7. ábrán arra teszünk kísérletet, hogy közelítő adatokkal szemléltessük az egyes országokra jellemző várakozási időt.

7. ábra: Az állampolgárságra való várakozás átlagos ideje országonként 2012-ben, év (becslés¹¹)

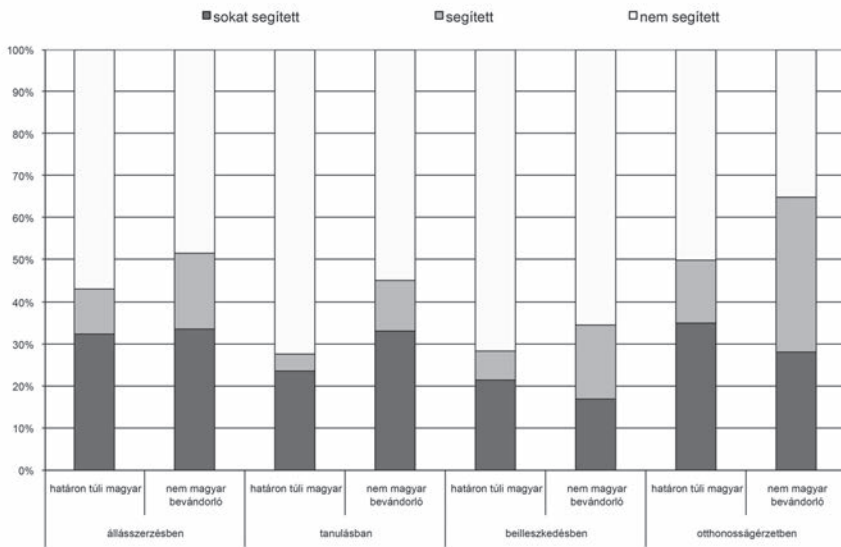
Láthatjuk, hogy a várakozási idő és az állampolgársággal kapcsolatos várakozások kapcsolata korántsem egyértelmű. Olaszországban igen hosszú a várakozási idő, és a bevándorló az idő múlásával egyre kevésbé várja, hogy az olasz állampolgárság elnyeréséből előnye származik. Magyarország és Portugália esetében viszont, ahol a várakozási idő valamivel kevesebb, a bevándorlók a várakozási idő növekedésével egyre nagyobb várakozással tekintenek a honosítás elé. A többi ország esetében a várakozási idő nem befolyásolja az állampolgárság megszerzéséhez fűződő reményeket.

¹⁰ Ha az állampolgárságot szerzett bevándorlókat tekintjük és azt vizsgáljuk, hogy az ő tapasztalataik az így megszerzett előnyökről mennyire különböznek országonként, a különbözőség mértékét 0,33 eta jellemzi. Ugyanezen eta mutató értéke a honosításra várók esetében csak 0,15.

¹¹ Az adatfelvételtől nem derül ki, hogy pontosan mennyi időbe kerül, amíg egy bevándorló megszerzi az állampolgárságot. Pusztán annyit tudhatunk, hogy azok, akik várakoznak az állampolgársági kérvényük elbírálására, mikor adták be folyamodványukat.

Érdeemes részletesen is szemügyre vennünk, hogy mindazon előnyök tekintetében, amelyet az állampolgárrá lett bevándorlók a honosításnak tulajdonítanak Magyarországon, vajon a magyar és nem magyar etnikumhoz tartozó bevándorlók különböznek-e egymástól.

8. ábra: Az állampolgárság megszerzésének előnyei magyar és nem magyar etnikumhoz tartozó magyar állampolgárságú bevándorlók körében, 2012, százalék

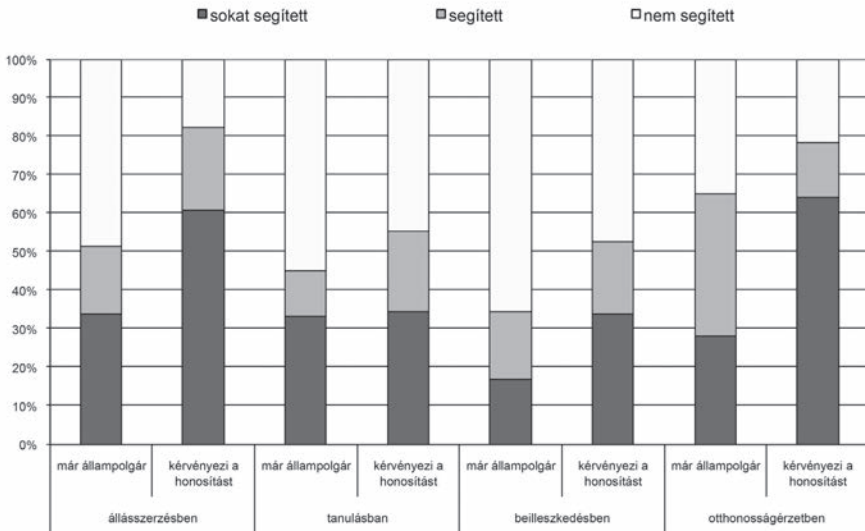

A 8. ábra egyértelműen mutatja, hogy a magyar állampolgárság megszerzése a nem magyar etnikumú bevándorlók számára több előnnyel járt, mint a határon túlról érkezett magyarok számára. Mindkét bevándorló csoport számára az otthonosságérzet segítette leginkább a honosítás. Azonban korántsem arra kell gondolnunk, hogy az állampolgárság megszerzésének aktusa egyik napról a másikra bontja le azt a falat, amely a bevándorlókat a befogadó ország polgáraitól elválasztja. Inkább arról van szó, hogy az állampolgárság megszerzéséhez viszonylag hosszú időt kell az országban tölteni, így az állampolgárság és a magyar útlevél kézhezvételekor a bevándorlók már jól ismerik a magyarországi körülményeket, többé-kevésbé otthonosan érzik magukat nálunk. Ez azonban korántsem jelenti, hogy a bevándorlók úgy éreznék, mintha már beilleszkedtek volna a társadalomba. A 2009-es vizsgálat adataiból tudjuk, hogy a nem magyar etnikumhoz tartozó bevándorlók erősen kötődnek saját diaszpórájukhoz, gyakran azonos környéken élnek, vállalkozásaikban honfitársaikat foglalkoztatják, a szolgáltatásokat jórészt a diaszpóra tagok nyújtják számukra, és kulturálisan

is a diaszpórához tartozónak érzik magukat (Örkény – Székelyi 2010, Várhalmi 2010). Így tehát a diaszpórához tartozás teremti meg számukra az otthonosságérzetet, és a magyar állampolgárság megszerzése inkább a végleges megtelepedés szándékát jelzi, mintsem a magyar társadalomba való beilleszkedést. Ugyanakkor az állampolgárságot szerzett magyarok számára is nehéz kérdés a magyar társadalomba való beilleszkedés. Ugyancsak a 2009-es kutatás adataiból tudjuk, hogy a határon túli magyarok számára nehezen feldolgozható, fájdalmas tapasztalatot jelentett az, hogy időnként idegenként tekintenek rájuk az anyaországi magyarok (Sik – Várhalmi 2010). Ez a sértettség valószínűleg ott munkál a határon túli magyarokban, amikor az immár nagyon könnyen megszerezhető magyar állampolgárság előnyeiről visszafogottan nyilatkoznak. Az állampolgárság megszerzése a magyar és nem magyar etnikai csoport számára is segíti az egzisztenciális problémák megoldását, hiszen úgy látják, hogy mind az állászerzésben, mind a tanulmányok folytatásában előnyt jelent a magyar állampolgárság.

Ahogy a 6. ábrán láttuk, a honosításra várók minden országban sokkal nagyobb reményeket fűznek a megszerzendő állampolgársághoz, mint amilyen előnyöket azok a bevándorlók tapasztaltak, akik már elnyerték azt.

9. ábra: Az állampolgárság megszerzésének előnyei a NEM magyar etnikumhoz¹² tartozó magyar állampolgárságú és a honosításért folyamodó bevándorlók körében, 2012, százalék

¹² 2012-ben a kedvezményes honosításra vonatkozó 2010-es törvénynek köszönhetően a határon túli magyarok körében senki nem volt, aki a honosítási kérelmének elbírálására várt. Az állampolgárság megszerzése ugyanis az ő esetükben rendkívül rövid várakozási időt igényel.

A 9. ábra jól mutatja, hogy a magyar állampolgárság megszerzésére a nem magyar etnikumú bevándorlókat elsősorban az a remény ösztönzi, hogy magyar állampolgárként könnyebben találnak állást és ezzel biztos megélhetést.

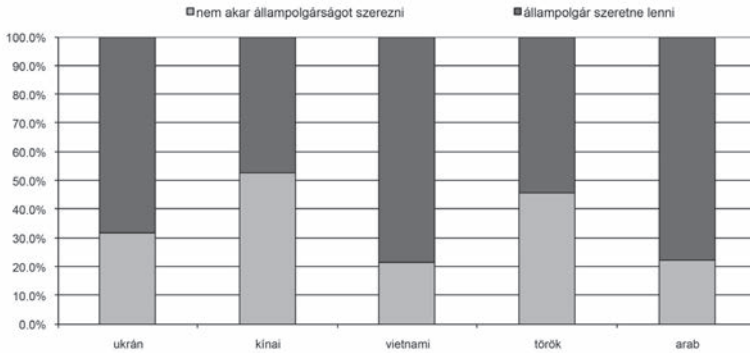
A nemzetközi kutatásban részt vevő valamennyi ország esetében azt tapasztaltuk, hogy a bevándorlók egy része hiába próbálkozott az állampolgárság megszerzésével, mert a hatóságok visszautasították a kérelmeket. Franciaországban és Portugáliában a honosítási kérelmek 10 százalékát, Spanyolországban csak kevesebb, mint 2 százalékát utasították vissza. A fennmaradó öt országban a honosítási kérelmek mintegy 5 százalékának nem adtak helyt.

Ám az állampolgárság megszerzése során, illetve a honosításra való várakozás folyamán is sok nehézséggel kell szembenéznie a bevándorlóknak. A hivatalos iratok megszerzése, a hivatalnokok packázása, a nyelvi nehézségek, az állampolgárság megszerzése előfeltételeinek való meg nem felelés nagyon különböző problémát jelent az egyes országokban. Legtöbb nehézséggel a portugáliai és franciaországi bevándorlóknak kell számolniuk. Ebben a két országban a bevándorlók háromnegyede találkozott több-kevesebb problémával a honosítási procedúra során. A Spanyolországba érkező bevándorlók közül azonban nagyon kevesen panaszkodtak az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos nehézségekre. Azon bevándorlók aránya, akik bármiféle problémával találkoztak a hivatalos eljárás során, kevesebb, mint 20 százalék.

Ebben a nemzetközi mezőnyben a vizsgálat szerint Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el. A hozzánk érkező bevándorlók mintegy fele említette, hogy a honosítási kérelmek nehézségekkel jártak. A kutatás során arra is rákérdeztünk, hogy azok a bevándorlók, akik nem kívánnak állampolgárságot szerezni, mivel indokolják ezt a fajta elzárkózást. Ahogy a 10. ábra mutatja,¹³ szép számmal vannak olyan migránsok, akik egyáltalán nem kívánnak magyar állampolgárrá lenni. Különösen magas az arányuk a kínaiak és a törökök körében.

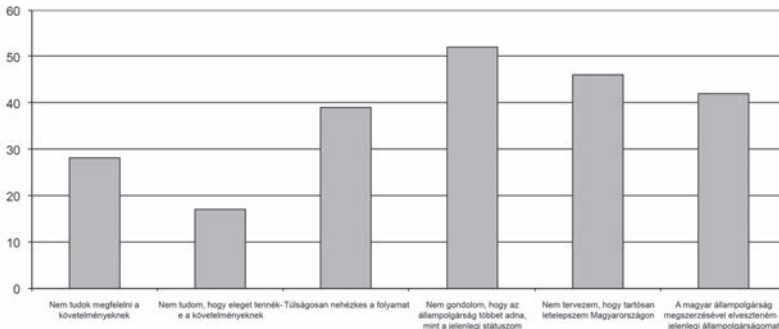
¹³ Ezen az ábrán csak azok a migránsok szerepelnek, akik még nem szereztek állampolgárságot. Értelemszerűen a határon túlról érkezett magyarok körében ilyeneket nem találtunk.

10. ábra: A nem magyar etnikumú magyarországi bevándorlók szándékai a magyar állampolgárság megszerzését illetően 2012-ben, százalék

Az állampolgárság megszerzésének gondolatától sok minden eltántoríthatja a bevándorlókat. A legfontosabb ok az a vélekedés, illetve tapasztalat, hogy a magyar állampolgárság nem jár olyan előnyökkel, amelyekért cserébe érdemes vállalni a hivatalos procedúrát vállalni. A második legfontosabb ok, ami miatt egy bevándorló nem kíván magyar állampolgár lenni az, hogy nem is kíván tartósan Magyarországon letelepedni. A harmadik fontos ok, ami visszatartja a bevándorlókat az állampolgárság megszerzésétől, az anyaországi állampolgárság elvesztése: a migránsok egy része csak úgy válhatna magyar állampolgárrá, ha lemondana eredeti állampolgárságáról, és ezt sokan nem vállalják. A 2009-es és 2010-es kutatásokból tudjuk, hogy a bevándorlók azért nem akarják elveszteni eredeti állampolgárságukat, mert távlati terveik még körvonalazatlanok, és nem biztosak abban, hogy Magyarországon akarnak véglegesen letelepedni (Örkény 2011, Melegh 2011).

11. ábra: A honosítási kérelem benyújtása ellen szóló érvek Magyarországon, 2012-ben, százalék

Sok bevándorlót az tart vissza az állampolgárság megszerzéséhez szükséges folyamat megkezdésétől, hogy nem szívesen küzd meg az eljárás nehézségeivel. Jóval kisebb azoknak az okoknak a szerepe, amelyek a bevándorló „alkalmatlanságát” jelzik: többségük úgy véli, hogy meg tud a követelményeknek felelni. Természetesen ezek az okok nem egyformán érintik a különféle magyarországi migráns csoportokat. A kínai bevándorlókat leginkább az tartja vissza a magyar állampolgárság megszerzésétől, hogy elveszítenék kínai állampolgárságukat. A török, a vietnami és az ukrán migránsok annak ellenére sem akarnak magyar állampolgárokká válni, hogy úgy vélik, képesek teljesíteni a honosítás valamennyi törvényi előfeltételét. A 2009-es kutatásból tudjuk, hogy a visszatartó erőt az jelenti, hogy Magyarország nem jelent számukra végállomást, szeretnének továbbvándorolni – rendszerint valamelyik fejlett uniós országba (Örkény – Székelyi 2010).

Honosítás és migrációs stratégiák

Mindenképpen érdemes a honosítás szándéka mögött feltárni a migrációs stratégiák sajátos vonásait, erre azonban csak a 2009-es magyarországi kutatás alapján van lehetőségünk, amely külön figyelmet szentelt a migráció motivációinak feltérképezésére. A kérdőíves interjú során rákérdeztünk, milyen szempontok játszottak közre, hogy elhagyta az illető a hazáját, és milyen szempontok vezérelték, amikor Magyarországot választotta célországnak. A felsorolt szempontok egyaránt megfogalmaztak toló „push” és húzó „pull” tényezőket. A szülőföld elhagyását motiválhatták az anyaországbeli rossz körülmények (álláshiány, egzisztenciális nehézségek vagy közvetlen diszkrimináció), de befolyásolhatták személyes, családi tényezők, vagy éppen kalandvágy. A távozást külső tényezők is befolyásolhatták, például, hogy hívták valahová dolgozni, vagy állásajánlatot kapott, vagy egyszerűen a barátait, rokonait követte. Hogy Magyarországot választotta célországnak, abban befolyásolhatták korábbi személyes tapasztalatok, létező kapcsolatok, konkrét ajánlatok vagy egyszerűen az ország iránt megmutakozó kíváncsiság és érdeklődés. A kutatásban megnéztük, hogy a honosítás mögött fellelhető-e körülhatárolható sajátos motivációs rendszer, és az beleilleszhető-e egy megkülönböztetett migrációs stratégiába, amely Magyarországot célországnak határozza meg. Úgy tűnik, hogy a honosítás szándéka azok körében a legerősebb, akiket Magyarországhoz erős érzelmi szálak, személyes és családi kapcsolatok, illetve korábbi személyes élmények fűzték. Az állampolgárság megszerzése iránt elkötelezett bevándorlók Magyarországon, mint migrációs célországban kifejezett perspektívát láttak, már létező családi kapcsolatok fűzték őket az országhoz, és személyesen is jártak itt korábban.

Ehhez képest a migrációt mozgató egzisztenciális szempontok, munka- és tanulási lehetőségek, vállalkozói motivációk és személyre szóló állás kínálatok csak másodlagos szerepet játszanak a végleges letelepedésben és az állampolgárság megszerzésének szándékában.

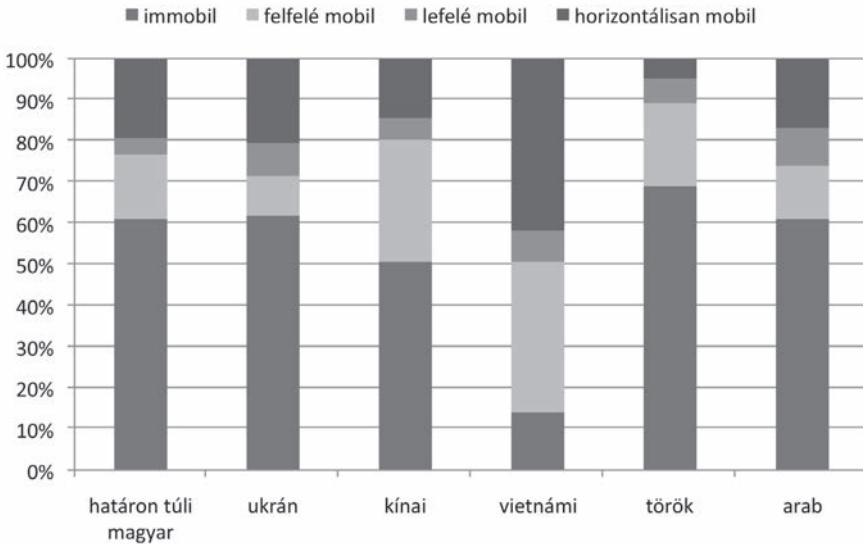
Természetesen megjelenik a „push” tényező is, hiszen azok, akik véglegesen szeretnének letelepedni az országban, sokszor kényszerűségből hagyták el a szülőhazájukat, és megjelenik a gazdasági mozgatórugó is, hiszen – bár gyengén – a szülőföld rossz gazdasági helyzete és a nem megfelelő munkaerőpiaci lehetőségek is befolyásolják a honosítás szándékát.

Az állampolgárság megszerzésén gondolkodók attitűdjét legkevésbé az a szempont befolyásolta, hogy Magyarországról könnyebben lehetne más országba továbbmenni, vagy hogy kalandvágy fűtötte volna a migránst, illetve konkrét állásajánlatot kapott volna.

A magyarországi migráns csoportok migrációs stratégiái, így az állampolgárság megszerzésére vonatkozó elképzelések is különböznek egymástól. A határon túli magyarok esetében a Magyarországon való megtelepedés elhatározásában fontos szerepet játszanak a szülőhazájukban magyar etnikai hovatartozásuk okán megélt különféle hátrányok vagy a fiatalabbakat jellemző tanulmányi célok, illetve egyfajta vállalkozói hajlandóság. Az Ukrajnából érkezőknél viszont a baráti vagy rokoni kapcsolatok, illetve a Magyarország által felkínált lehetőségek és a jó perspektíva játsszák a meghatározó szerepet a honosítás elindítása tekintetében. A kínaiak körében – ahol pedig a honosítás kevésbé népszerű –, úgy tűnik, a fiatalabbak számára megnyíló tanulási lehetőségek és a biztató perspektívák játsszák a döntő szerepet. A vietnamiak körében viszont a családi gazdaság hosszú távú céljai és a személyes párkapcsolati okok befolyásolják leginkább a honosításról alkotott véleményeket. A törökök esetében főképp a tanulmányi okok, a rokoni-baráti kapcsolatok és az országról alkotott pozitív kép játsszák a meghatározó szerepet, míg az arabok esetében a tanulmányi és párkapcsolati okok határozzák meg a honosításra vonatkozó nézeteket.

Nagy kérdés azonban, hogy az előzetes elképzelések, amelyek Magyarországra hozták a migránsokat, valóra váltak-e. A migráció sikeressége szempontjából nagyon fontos tényező, hogy milyen foglalkozási és társadalmi pozíciót sikerül megszerezni a bevándorlónak. A 2009-es adatok azt mutatják, hogy a migráció egyik bevándorló csoport esetében sem jár együtt markáns státusvesztéssel, hiszen azok aránya, akik az anyaországbeli foglalkozási pozíciónál rosszabb helyzetbe kerültek, egyik migráns csoport esetében sem éri el a 10 százalékot.

12. ábra: Mobilitási karrier az új hazában, migráns csoportonként 2009-ben, százalék

A vietnamiak kivételével valamennyi migráns csoportra az jellemző, hogy többségük Magyarországon is megőrizte anyaországbeli foglalkozási státusát. A vietnamiak számára igazi új élet kezdődött Magyarországon, közel 40 százalékuk emelte foglalkozási státusát, és valamivel több, mint 40 százalékuk úgy váltott foglalkozást, hogy közben státuszpozíciója nem változott (horizontális mobilitás). A felfelé mobilitás a többi migráns csoporthoz képest a kínaiak és a törökök esetében is viszonylag magas, viszont a törökökre egyáltalán nem jellemző a horizontális mobilitás.

A honosítási szándék vonatkozásában gyenge, de kimutatható összefüggés figyelhető meg a kérdezettek foglalkozási mobilitási pályájával. Érdekes módon éppen azoknál gyengébb a honosítás iránti vágy, akik vagy felfelé vagy lefelé, de jelentős státuszváltozáson mentek keresztül. Ezzel szemben ott, ahol a foglalkozási státusz vagy nem változott, vagy nem eredményezett hierarchikus elmozdulást, az állampolgárság megszerzésének az igénye felerősödik.

A sikeresebb bevándorló karrierok vagy a kudarcok egyaránt inkább a migráció átmenetiségét erősítik, és a honosítás ellen hatnak. Ez jellemzi a kínai és a vietnami bevándorlókat, akiknek a körében a honosítást főképp azok preferálják, akiknek a foglalkozási karrierje nem változott vagy csak jellegében módosult a korábbi pályafutáshoz képest. A sikeresebb (vagy kudarcosabb) karriertörténetet felmutató bevándorlók viszont nem kötnék életüket Magyarországhoz, és nem szeretnének véglegesen megtelepülni. Ennek viszont épp az ellentéte figyelhető meg az ukránoknál,

a törököknél és az araboknál, ahol a legsikeresebb bevándorlók gondolnak leginkább a honosításra.

A 2009-es kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, hogy mennyire éreznek elégedettséget a migránsok a migráció teremtette új életkörülményeikkel. Ötfokú skálán kellett megítélniük a válaszadóknak, hogy mennyire elégedettek a magyarországi állás- és munkakörülményeikkel, anyagi és lakáshelyzetükkel, valamint jövőbeli kilátásaikkal. Ezután mindezt összevetettük a honosítási szándékaikkal.

Az eredményeink azt jelzik, hogy az állampolgárság megszerzésének szándéka nem függ a bevándorlók elégedettségétől, azaz az állampolgárság megszerzésének szándéka vagy elutasítása független attól, hogy az emberek hogyan ítélik meg a migráció egzisztenciális következményeit.

Az elégedettség és a honosításra vonatkozó elképzelések összefüggését a 2012-es kutatásban is megnézhetjük. Előjáróban érdemes megemlíteni, hogy az egyes országok bevándorlóit hasonló általános elégedettség jellemzi.¹⁴ A 10 fokú skálán a spanyolországi migránsok tűnnek a legelégedettebbnek (7,8-as átlagpontszámmal), de még az olaszországi legkevésbé elégedett bevándorlók átlagos elégedettsége is közel van a 7-es értékhez. A globális elégedettség és a honosítással kapcsolatos nézetek egyik országban sem mutatnak erős összefüggést, ahogy azt 2009-ben Magyarországon is tapasztaltuk. Mindenképpen elmondható, hogy az országok mindegyikében az állampolgárrá lett bevándorlók a legelégedettebbek, és azok elégedetlenek inkább, akik nem is akarnak állampolgárrá lenni. Természetesen inkább arról lehet szó, hogy a sikeres migráns karrier vezet el a sikeres honosításhoz, és a sikertelenség arra ösztönzi a migránsokat, hogy ne akarjanak véglegesen megtelepedni abban az országban, amely nem kínál jó lehetőséget a boldoguláshoz.

A magyarországi migráns csoportok közül a kínaiak és a vietnamiak körében azt tapasztaltuk, hogy az elégedettség és a honosítással kapcsolatos elképzelések nem függenek össze: akik szeretnének állampolgárságot szerezni, éppen annyira elégedettek sorsukkal, mint akik nem. Az Ukrajnából származó migránsok között a már állampolgársággal rendelkezők a legelégedettebbek, és a honosításra nem vágyók a legelégedetlenebbek. Az arab migráns csoport helyzete igen speciális: a már állampolgárságot szerzett arab bevándorlók többsége a rendszerváltás előtt érkezett Magyarországra és a már említett push hatás következtében rendszerint rendkívül jó egzisztenciális körülményeket hátrahagyva kellett hazát cserélnie. Ezzel magyarázható az ő viszonylag nagyfokú elégedetlenségük a honosításra várókhöz képest.

A migráció sok kockázattal járó „vállalkozás”, és a 2009-es kutatásból az is kiderül, hogy a migránsok többségének az a végső célja, hogy gyermekeik számára

¹⁴ Az általános elégedettség indexe az élettel, a képzettséggel, munkával, lakáskörülményekkel, családi élettel, egészséggel, valamint a társas kapcsolatokkal való elégedettség mutatók átlaga.

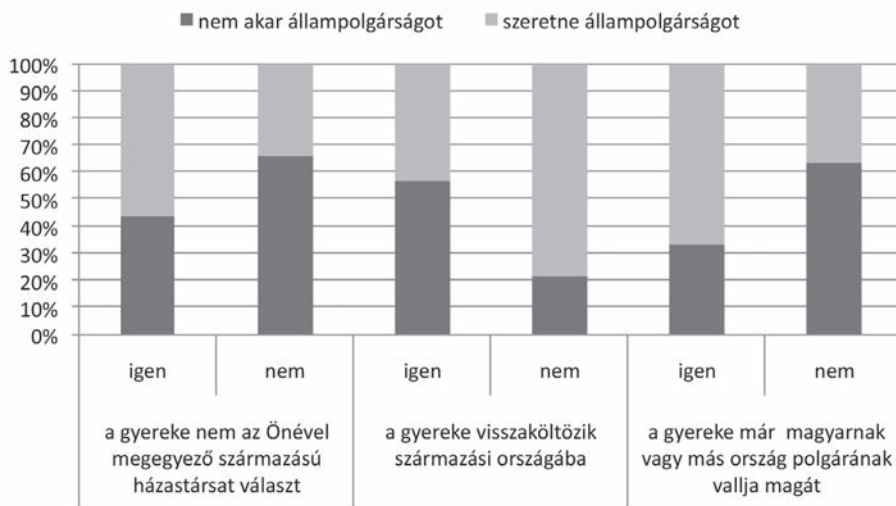
biztosítsanak gondtalan életet. Így joggal feltételezzük, hogy azok a migránsok, akik a végleges megtelepedés gondolatával foglalkoznak, gyerekeiknek is ennek megfelelő sorsot vizionálnak. Érdeemes tehát megnéznünk, hogy milyen jövőt képzelnek a válaszadók a gyerekeik számára, és vajon ezek eltérnek-e annak függvényében, hogy valaki akar-e állampolgárságot szerezni.

A 2009-es kérdőívben három lehetséges végkifejletet különböztettünk meg, és arra voltunk kíváncsiak, hogy melyik mennyire képzelhető el, ha a kérdezett a gyerekei jövőjéről gondolkodik el. Az első szerint a gyereke (vagy a később születendő utód) már nem a kérdezett etnikai csoportjából választ magának házaspartat, a második szerint a gyerek visszaköltözik majd a bevándorló által elhagyott szülőhazába, a harmadik szerint pedig a gyereke már magyarnak vagy más állam polgárának vallja majd magát. Ez utóbbi esetében arra is kíváncsiak voltunk, hogy ez utóbbinak örülne-e, vagy bánattal töltené el.

A megkérdezettek közel 80 százaléka úgy véli, hogy a gyereke az övével megegyező származású házaspartat választ majd. Azok körében, akik nem kívánnak állampolgárságot, ez az arány valamivel alacsonyabb. A megkérdezettek 74 százaléka azt is el tudja képzelni, hogy a gyereke visszaköltözik származási országába. Itt a honosítás szándéka mentén a különbségek nagyobbak: az állampolgárságot nem akarók 92 százaléka, a honosításra törekvők csupán 70 százaléka feltételezi, hogy gyerekei visszatérnek a szülőhazába. Végül a válaszadók fele mondja azt, hogy el tudja képzelni, hogy a gyereke már nem a kérdezett származásának megfelelőnek, hanem magyarnak vagy más ország polgárának vallja majd magát. Ezen belül a magyar állampolgárságot nem akarók aránya csupán 30 százalék.

Azok közül, akik nem kívánnak honosítani, a többség nem tudja elképzelni, hogy a gyereke etnikai csoportot váltson, és egyben úgy gondolja, hogy a gyereke akár vissza is költözhet a szülőhazájába. Az állampolgárságra pályázók többsége nem zárja ki, hogy a gyereke visszaköltözzön a szülőhazába, de abban már megosztottak (fele-fele), hogy magyarok, illetve más állam polgárai lesznek, vagy pedig kitartanak a család etnikai származása mellett. Akik szerint viszont nem fog visszaköltözni a gyerek, a többség (60 százalék) úgy látja, hogy a gyerekek már magyarrá vagy más ország polgáiraivá válnak.

13. ábra: A gyermekeknek elképzelt jövő a honosítás megítélése szerint, 2009, százalék

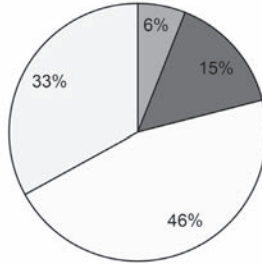
A zárt etnikai identitás mindenképpen gyengíti a magyar állampolgárrá válás esélyeit. Jól mutatja ezt, hogy azok közül, akik szerint a gyerekek a saját etnikai csoportjából fog házasodni, illetve akik szerint a gyerekek nem fog identitást váltani, a többség nem akar magyar állampolgárságot szerezni (lásd 13. ábra). Azok viszont, akik szerint a gyerekek nem fog visszaköltözni a szülőföldre, és akik szerint az utódok identitást fognak váltani, a többség élni kíván a magyar honosítással.

Összességében a megkérdezettek közel fele gondolja azt, hogy honosítani szeretne, ami egyben etnikai identitásváltással is jár a következő generációkra nézve. A minta egyharmada viszont élni kíván ugyan a honosítással, de nem gondolja azt, hogy ez feltétlenül identitásváltással is együtt járna. Végül a minta 15 százaléka azon az állásponton van, hogy nem szándékozik ugyan magyar állampolgárságot szerezni, de a gyerekeiből a jövőben bármi lehet, akármelyik ország polgáraként el tudja képzelni a jövőjét.

14. ábra: A honosítás szándéka és a gyerekek identitása, 2009-ben, százalék

Nem tervez honosítást, de el tudja képzelni, hogy a gyereke már magyarnak vagy más ország polgárának vallja majd magát
6%

Nem tervez honosítást, és nem tudja elképzelni, hogy a gyereke már magyarnak vagy más ország polgárának vallja majd magát
15%

Honosítana, de nem tudja elképzelni, hogy a gyereke már magyarnak vagy más ország polgárának vallja majd magát
33%

Honosítana, és el tudja képzelni, hogy a gyereke már magyarnak vagy más ország polgárának vallja majd magát
46%

A határon túli magyarok döntő többsége (72 százalék) abban bízik, hogy a gyerekei már nem kisebbségi magyar identitással nőnek fel, és ez kifejezett örömmel tölti el őket. Az ukránok 64 százaléka is örömmel venné, ha a gyerekek szakítanának a szülőföld identitásával és más ország polgáraiként nőnének fel, bár nem feltétlenül magyarként. E két csoport esetében tehát a migrációt határozott politikai státusváltás és identitásváltás kíséri. Egynegyedük viszont azt gondolja, hogy a gyerekei ukránok maradnak, és ezt így is tartja helyesnek.

A kínaiak egyharmada el tudja képzelni, hogy a gyerekek fizikailag és lélekben egyaránt elszakadnak a szülőföldtől, és ezt örömmel veszik, egy másik egyharmad viszont nem hisz az identitásváltásban, bár ezt veszteségnek gondolja, és bánja is. Egy utolsó harmad ragaszkodik a szülőföld adta identitáshoz, akár úgy, hogy ellenzi az elszakadást, akár úgy, hogy töretlennek látja a kibocsátó országhoz való lelki kötődést.

Ez utóbbi típus különösen gyakori a magyarországi vietnamiak között, hiszen körükben ez jellemzi a megkérdezettek több mint felét. Ennek ellentétét azok jelentik (35 százalék), akik bár lehetetlennek érzik a szülőföldtől való elszakadást, ezt a jövő generáció szempontjából komoly problémának látják.

A magyarországi törökök közel 90 százaléka nem hisz a szülőföldtől való elszakadás lehetőségében, amikor a gyerekei jövőjéről kérdezzük, de ez inkább rossz érzéssel és szomorúsággal tölti el.

Az arabok közel fele hasonlóképpen gondolkodik, egy másik részük azonban bízik abban, hogy a gyerekeik már magyarnak vagy más ország polgárainak vallják magukat, és ez határozott örömmel tölti el őket.

Politikai részvétel és honosítás

Az otthonosságérzet és a beilleszkedés kapcsán már említést tettünk arról, hogy a bevándorlók a valahova-tartozás élményét úgy is megszerezhetik, hogy kapcsolataikat a diaszpóra tagjaira szűkítik. A magyar társadalomba való beilleszkedés mindenképpen csak egy hosszú folyamat eredménye lehet, és ezen az úton a civil szervezetek munkájába való bekapcsolódás, illetve a közéleti aktivitás nagy segítség lehet.

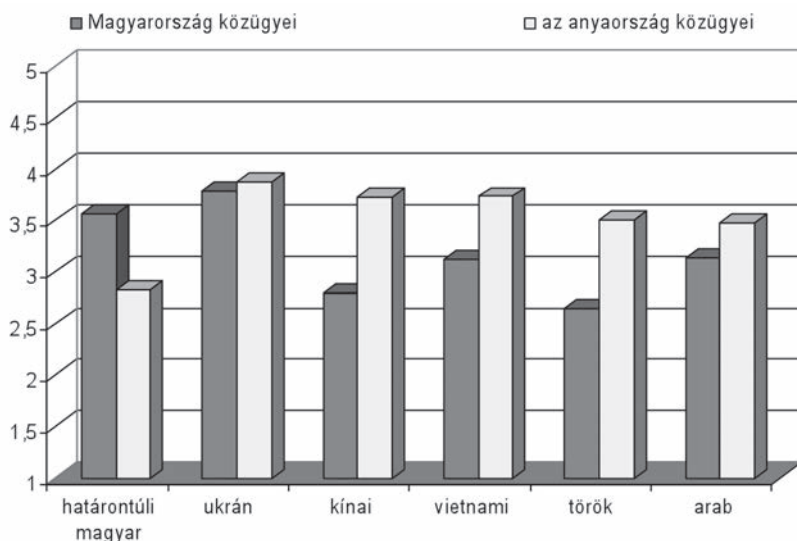
2012-ben az *Immigrant Citizens Survey* kutatás eredményei szerint a civil aktivitás nem Magyarországon a legalacsonyabb, hanem Spanyolországban és Németországban, és kiugróan magas Belgiumban, valamint Olaszországban. Általánosságban kirajzolódik az a magától értetődő összefüggés, hogy egyre csökken a civil aktivitás az állampolgárrá lett bevándorlóktól haladva azok felé, akik nem is akarnak állampolgárságot. Két országban találtunk ettől eltérő trendet, Franciaországban és Magyarországon. Ebben a két országban azok a migránsok a legaktívabbak, akik szeretnének állampolgárokká lenni. Az ő aktivitásuk azonban nem a politikai pártokban és a szakszervezetekben, hanem a migráns szervezetekben bontakozik ki.

2009-ben ugyancsak a kutatásunk egyik fontos kérdése volt a bevándorlók politikai érdeklődése és politikai aktivitással mért integrációja. A magyarországi terep ismeretében már előzetesen is feltételeztük, hogy a civil szféra fejletlensége és erőtlensége következtében a migránsok számára is korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésre sajátos politikai érdekeik érvényesítésére. Az azonban mindenképpen fontos kérdés, hogy milyen erős a bevándorlók különböző csoportjainál a politika iránti érdeklődés, és milyen csatornákon tudják érvényesíteni a politikai érdekeiket.

Talán meglepő, de igen erős politikai érdeklődést tapasztaltunk migráns csoportjaink körében. Magyarország közügyei iránt több mint 70 százalékuk, az anyaország közügyei iránt pedig 85 százalékuk mutatott érdeklődést. Ezek az arányok különösen annak fényében tűnnek magasnak, hogy a 2008-es vizsgálat szerint a budapestiek alig 60 százaléka mutat akárcsak mérsékelt érdeklődést is az ország dolgai iránt. A határon túli magyarok kivételével mindegyik migráns csoportban erősebb az anyaország közügyei iránti érdeklődés,¹⁵ de az ukránok körében határozott érdeklődés mutatkozik a magyarországi ügyek iránt is. A kárpátaljai magyarok sajátos helyzetét jelzi, hogy a magyarországi közügyek iránt kifejezetten erős érdeklődést mutatnak, miközben Ukrajna közügyei hidegen hagyják őket.

¹⁵ Ez a különbség még akkor is fennáll, ha az iskolai végzettséget mint az érdeklődést erősen befolyásoló tényezőt kontroll alatt tartjuk.

15. ábra: A politikai érdeklődés erőssége a bevándorlók körében, öt fokú skálaátlag

A migránsokat – a magyarokkal ellentétben – sokkal jobban foglalkoztatják a politika történései, mint a sportesemények vagy a bulvárhírek. Az anyaországhoz való kötődést jelzi azonban, hogy a hazai sportesemények és a hazai bulvárhírek jobban érdeklik a bevándorlókat, mint a magyarországiak. A kárpátaljai magyarok itt is kivételnek számítanak, őket az ukrainai celebek és sportesemények kevésbé érdeklik, mint a magyarországiak.

A migráns csoportok nemcsak érdeklődést mutatnak a közügyek iránt, hanem relatíve jól is informáltak róluk. A két Európából érkező migráns csoport jobban ismeri a magyar ügyeket, mint a távolabbról jött migráns csoportok. De a kárpátaljai magyarok kivételével a migránsok jobban informáltak az anyaországi, mint a magyar ügyekről.

Érdeklődésük és informáltságuk ellenére a migránsok alig 18 százaléka tagja valamilyen magyarországi egyesületnek vagy szervezetnek. E téren legaktívabbak a törökök, legpasszívabbak a kínaiak. A szervezetek között ugyanolyan arányban találhatók kifejezetten migráns szervezetek és olyanok, amelyekben magyarok (vagy többségében magyarok) alkotják a tagságot. Összességében megállapítható, hogy minél távolabbról érkezett egy migráns csoport, annál jobban preferál olyan szervezeteket, amelyekben többségben vannak a saját etnikai csoportjából származók.

Az adatokból az is megfigyelhető, hogy akik honosítanak, relatíve jobban érdeklődnek a magyar dolgok iránt. Ugyanakkor (a határon túli magyarokat leszámítva) minden etnikai csoportra igaz, hogy jobban érdeklődik az anyaországbeli dolgok

íránt, és ebben nem tapasztalható különbség aszerint, hogy valaki honosítani szándékozik vagy sem. A határon túlról jött magyarok viszont a magyarországi dolgok iránt jobban érdeklődnek, és ez különösen igaz azokra, akik honosítani szeretnének.

Összegzés

Magyarország a honosított és honosításra váró migránsok arányát tekintve – ha a határon túlról érkező magyarokat is számításba vesszük – Európa középmezőnyéhez tartozik. Ha a határon túli magyarokat figyelmen kívül hagyjuk, azt láthatjuk, hogy 2008-hoz képest Magyarország egyre kevésbé vonzó célország a harmadik országból érkező migránsok számára. A Magyarországon élő legjelentősebb migráns csoportok közül a távoli országokból érkezők között a legalacsonyabb az állampolgárság megszerzése iránti igény. A kínai, a vietnami, a török bevándorlók többsége addig tekinti lakóhelyének Magyarországot, amíg az egzisztenciális boldogulás esélyei adva vannak. Amint a lehetőségek besűkülnek, nagy hajlandóságot mutatnak arra, hogy más országokban keressenek boldogulást. A harmadik országból érkező magyar migránsok számára az állampolgárság részben a letelepedéshez, részben a magyar útlevél birtokában más európai országba költözéshez biztosít lehetőséget.

Az állampolgárság megszerzésének bürokratikus folyamata nemzetközi összehasonlításban nem számít kivételesen hosszúnak, és az ezzel kapcsolatos követelmények teljesítése sem kirívóan nehéz. A határon túli magyarok azonban nagyon nehezen tudták feldolgozni, hogy a hatóságok migránsként kezelték őket. Ez a gyakorlat a kedvezményes honosítás intézményének 2010-es elfogadásával megszűnt, de a sértettség még 2012-ben is kimutatható.

A migránsok nagyobb része otthonosan érzi magát Magyarországon, de ez a távolabbi országokból érkezők esetében inkább azt jelenti, hogy saját diaszpórájukon belül biztosított számukra ez a fajta komfortérzet.

A migránsoknak a magyar társadalomba való beilleszkedését jól jellemzi a politikai- és közéletbe való bekapcsolódásuk mértéke. E tekintetben egyetlen országban sem tapasztaltunk figyelemre méltóan magas arányokat. Magyarországon is elsősorban a migráns szervezetekbe való bekapcsolódás jelenti a bevándorlók közéleti aktivitását.

Irodalom

- Huddleston, Thomas – Jan Niessen (with Ni Caoimh, Eadaoin and White, Emily) (2011): *Migrant Integration Policy Index III*. British Council, MPG, Brussels.
- Kovács, M. Mária – Tóth, Judit (2010): *Country Report Hungary*. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory.

- Kováts András (ed.): *Magyarrá válni – Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest.
- Melegh Attila (2011): „Tettem valamit az asztalra” – az állampolgársághoz vezető út kvalitatív interjúk alapján. In: Kováts (2011), 199-242.
- Örkény Antal (2011): *A harmadik országbeli állampolgárok honosítással kapcsolatos vélekedései, és ezek összefüggése a migráció különféle aspektusaival*. In: Kováts (2011), 127-180.
- Örkény Antal – Székelyi Mária (ed.) (2010): *Az idegen Magyarország – Bevándorlók társadalmi integrációja*. ELTE Eötvös Kiadó, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest.
- Örkény Antal – Székelyi, Mária (2010): *Hat migráns csoport összehasonlító elemzése*. In: Örkény – Székelyi (2010), 49-96.
- Sik Endre – Várhalmi Zoltán (2010): *A diszkriminációs tapasztalat forrásai*. In: Örkény – Székelyi (2010), 97-122.
- Tóth Judit (2011): *Az állampolgárság szerepe a migránsok beilleszkedésében*. In: Kováts (2011), 13-64.
- Várhalmi Zoltán (2010): *Magyarországi migránsok kapcsolathálójának típusai, jellegzetességei*. In: Örkény – Székelyi (2010), 169-188.